

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA UY RO'ZG'OR BUYUMLARI NOMLARINING CHOG'ISHTIRMA TADQIQI

Ro'zimurodova Shohista Akbarovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya

Maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi uy-ro'zg'or buyumlari nomlari semantik, so'z yasalishi va lingvomadaniy jihatdan chog'ishtiriladi. Oshxona jihozlari, mebel, yotoq anjomlari va uy bezaklariga oid birliklar misolida ikki tildagi nomlash tamoyillari ko'rib chiqiladi. Tahlil ayrim buyumlar uchun yaqin muqobillar mavjudligini, ayrim nomlarning ma'no doirasi esa faqat kontekstda aniqlanishini ko'rsatadi. Xususan, dasturxon, sandiq va qozon kabi birliklarni tarjima qilishda buyumning shakli bilan birga vazifasi va qo'llanish sharoitini hisobga olish zarur.

Kalit so'zlar: uy-ro'zg'or buyumlari, leksik-semantik guruh, chog'ishtirma tahlil, ingliz tili, o'zbek tili, tarjima muqobilligi, lingvomadaniyat.

Kirish

Uy-ro'zg'or buyumlari nomlari insonning kundalik turmushi bilan uzviy bog'liq leksik qatlamni tashkil etadi. Bunday so'zlar buyumning vazifasi, materiali, shakli yoki uy ichidagi o'rnini bildiradi. Ularning ma'nosini qiyoslash til o'rgatish va tarjima amaliyotida muhim: bir tilda bitta so'z bilan atalgan buyum boshqa tilda bir necha nomga ega bo'lishi yoki izohli tarjimini talab qilishi mumkin.

Maqolaning maqsadi ingliz va o'zbek tillaridagi uy-ro'zg'or buyumlari nomlarining umumiy hamda farqli semantik xususiyatlarini aniqlashdir. Tadqiqot obyekti sifatida har ikki tildagi uy-ro'zg'or buyumlarini anglatuvchi leksik birliklar, predmeti sifatida esa ularning ma'nosi, tuzilishi va tarjimadagi muqobilligi tanlandi. Ishda chog'ishtirma, tavsifiy va semantik tahlil usullaridan foydalanildi. Misollar lug'at izohlari va so'zlarning odatiy qo'llanishiga tayangan holda tahlil qilindi; ular miqdoriy korpus natijasi sifatida talqin qilinmaydi.

Asosiy qism

Uy ro'zg'or buyumlari nomlarining semantik guruhlari

Uy-ro'zg'or buyumlari nomlarini buyumlarning asosiy vazifasiga ko'ra ovqat tayyorlash anjomlari, ovqatlanish buyumlari, saqlash jihozlari, yotoq anjomlari va uy

bezaklariga ajratish mumkin. Bunday tasnif shartlidir: masalan, sandiq saqlash buyumi bo'lishi bilan birga xona jihozi vazifasini ham bajarishi mumkin.

1-jadval. Uy-ro'zg'or buyumlari nomlarining qiyosiy guruhleri

Guruh	O'zbekcha birliklar	Inglizcha birliklar	Qiyosiy izoh
Ovqat tayyorlash	qozon, tova, choynak	pot, pan, kettle, teapot	Muqobil vazifa va buyum turiga bog'liq.
Ovqatlanish	likopcha, piyola, qoshiq	plate, bowl, cup, spoon	Piyola va cup doimo aynan bir xil buyum emas.
Saqlash	sandiq, javon, shkaf	chest, shelf, cupboard, wardrobe	Jihoz tuzilishi va saqlanadigan buyum ahamiyatli.
Yotoq anjomlari	yostiq, ko'rpa, choyshab	pillow, quilt, blanket, sheet	Tuzilish va foydalanish usuli muqobilni belgilaydi.
Uy bezaklari	gilam, parda	carpet, rug, curtain	O'lcham va joylashuv tarjimada hisobga olinadi.

Jadvaldagi birliklar orasida yaqin muqobillar mavjud. Masalan, qoshiq – spoon juftligi odatiy vaziyatlarda bevosita tarjima qilinadi. Biroq choynak – kettle juftligi barcha kontekstlarda teng emas. Ingliz tilidagi kettle odatda suv qaynatish uchun ishlatiladigan idish yoki elektr jihozni, teapot esa choy damlash va quyish idishini anglatadi. Shu bois o'zbekcha choynakning inglizcha muqobili uning gapdagi vazifasiga ko'ra tanlanadi [1].

Nomlashda buyum vazifasi va tuzilishining o'rni

Har ikki tilda buyumlarni nomlashda ularning amaliy vazifasi muhim o'rin tutadi. Shunga qaramay, bir xil umumiy vazifaga ega jihozlar tillarda turlicha chegaralanishi mumkin. Masalan, javon va shkaf so'zlarini inglizchaga tarjima qilishda jihozning ochiq yoki yopiq ekani, uning ichida qanday buyumlar saqlanishi aniqlashtiriladi. Inglizcha cupboard eshikli, ichida buyum saqlanadigan jihozni bildiradi; kiyim saqlashga mo'ljallangan jihoz uchun kontekstga qarab wardrobe ishlatiladi [2].

Ingliz tilida ikki asosdan tuzilgan nomlar orasida tablecloth, bookshelf va dishwasher kabi birliklar mavjud. Ularning tarkibiy qismlari buyum vazifasini yoki boshqa predmet bilan aloqasini ko'rsatadi. O'zbek tilida kir yuvish mashinasi, idish yuvish mashinasi va ovqat stoli kabi birikmalar ham buyumni uning vazifasi orqali

aniqlashtiradi. Ikki tilda vazifaga asoslangan nomlash mavjud, biroq uning ifodalanishi bir soʻz yoki soʻz birikmasi shaklida boʻlishi mumkin.

Maʼno doirasi va tarjima muqobilligi

Uy-roʻzgʻor buyumlari nomlarini tarjima qilishda lugʻatdagi birinchi muqobil bilan cheklanib boʻlmaydi. Dasturxon stol ustiga yoziladigan matoni bildirganda tablecloth mos keladi. Taomlar tortilgan davra nazarda tutilganda esa inglizcha ifodani gapning umumiy maʼnosiga qarab kengaytirish zarur. Piyola uchun oddiy vaziyatda cup qoʻllanishi mumkin; idishning shakli muhim boʻlsa, tea bowl aniqroq tasvirlaydi.

Koʻrpa uchun quilt, blanket yoki bedding muqobillaridan biri buyumning tuzilishi va gapdagi maʼnosiga qarab tanlanadi. Gilam uchun carpet va rug oʻrtasidagi tanlovda qoplamaning oʻlchami hamda polga joylashtirilishi hisobga olinadi [3]. Qozon soʻzi ham turli kontekstlarda pot yoki cauldron orqali ifodalanishi mumkin: taom tayyorlash uchun oddiy idish nazarda tutilsa pot, kattaroq va chuqur idishning koʻrinishi muhim boʻlsa cauldron mosroq boʻlishi mumkin. Muqobillik soʻzlar oʻrtasidagi doimiy tenglik emas, balki muayyan matnda maʼnoni yetkazish imkoniyatidir.

Lingvomadaniy xususiyatlar

Ayrim uy-roʻzgʻor buyumlari kundalik vazifasidan tashqari madaniy tasavvurlar bilan ham bogʻlanadi. Masalan, oʻzbek tilida dasturxon matoni bildirishi bilan birga ovqatlanish davrasi haqidagi ifodalarda ham qoʻllanadi. Shu sababli dasturxon yozmoq birikmasi vaziyatga koʻra lay the table yoki set out a meal tarzida berilishi mumkin. Soʻzma-soʻz tarjima esa har doim moʻljallangan maʼnoni yetkazmaydi.

Sandiq buyumning amaliy va madaniy jihatlari birlashadigan misoldir. Oʻzbek tilining izohli lugʻatida u turli buyumlar va bisotlarni saqlashga moʻljallangan, qopqoqli uy-roʻzgʻor buyumi sifatida izohlanadi [4]. Inglizcha chest asosiy predmet maʼnosini bera oladi; matnda sandiqning urf-odat yoki oilaviy turmush bilan bogʻliq jihati muhim boʻlsa, qoʻshimcha izoh zarur boʻlishi mumkin. Lingvomadaniy xulosa muayyan soʻzning aniq matndagi qoʻllanishi bilan asoslanishi lozim.

Oʻqitish va tarjima amaliyotidagi ahamiyati

Uy-roʻzgʻor leksikasini faqat juft soʻzlar roʻyxati sifatida yodlatish ayrim maʼno farqlarini yashirib qoʻyadi. Mashgʻulotda buyum tasviri va vaziyatga tayangan topshiriqlar qoʻllanishi mumkin. Masalan, suv qaynatadigan elektr choynak hamda choy damlanadigan choynak tasvirlari berilib, talabadan ingliz tilida kettle va teapot soʻzlarini tanlash soʻraladi. Keyingi bosqichda piyola, koʻrpa yoki sandiq qatnashgan gaplar tarjima qilinib, tanlangan muqobilning sababi izohlanadi. Bu usul soʻz maʼnosini uning vazifasi va konteksti bilan birga oʻrganishga yordam beradi.

Xulosa

Ingliz va o'zbek tillaridagi uy-ro'zg'or buyumlari nomlari umumiy semantik guruhlariga birlashadi: har ikki tilda ovqat tayyorlash, saqlash, yotish va uyni jihozlash bilan bog'liq buyumlar nomlanadi. Farq asosan ma'no chegaralarida hamda muayyan buyumni ajratib ko'rsatish usulida namoyon bo'ladi.

Qoshiq – spoon singari yaqin muqobillar bilan bir qatorda choynak, piyola, ko'rpa va dasturxon kabi kontekstga bog'liq birliklar ham mavjud. Shu bois uy-ro'zg'or leksikasini chog'ishtirishda buyumning vazifasi, shakli va matndagi madaniy mazmuni birgalikda hisobga olinishi kerak. Kelgusida ushbu leksik guruhni ikki tildagi matn korpuslari asosida o'rganish birliklarning qo'llanish chastotasi va uslubiy xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Cambridge Dictionary. Kettle. Cambridge University Press. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/kettle> (murojaat sanasi: 23.09.2026).
2. Cambridge Dictionary. Cupboard. Cambridge University Press. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cupboard> (murojaat sanasi: 23.09.2026).
3. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Carpet. Oxford University Press. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/us/definition/english/carpet_1 (murojaat sanasi: 23.09.2026).
4. Izoh.uz. Sandiq. O'zbek tilining izohli lug'ati. <https://izoh.uz/word/sandiq> (murojaat sanasi: 23.09.2026).